

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 102

Persian (M A)

Topic: Nasir Khusraw (Cont..)

ناصر خسرو یکی از شاعران و نویسندگان درجه اول ادبیات فارسی است که در فلسفه و حکمت دست داشته، آثار او از گنجینه‌های ادب و فرهنگ ما محسوب می‌گردند. او در خداشناسی و دینداری سخت استوار بوده است، و مناعت طبع، بلندی همت، عزت نفس، صراحت گفتار، و خلوص او از سراسر گفتارش آشکار است. ناصر در یکی از قصاید خویش می‌گوید که به یمگان افتادنش از بیچارگی و ناتوانی نبوده، او در سخن توانا است، و از سلطان و امیر ترس ندارد، شعر و کلام او سحر حلال است. او به آثار منظوم و مثنوی خویش می‌نازد، و به علم و دانش خویش فخر می‌کند.

ناصر خسرو دارای تألیفات و تصنیف‌های بسیار بوده است. آثار ناصر خسرو عبارت اند از:

دیوان اشعار فارسی، روشنایی‌نامه، سعادت‌نامه، دلیل‌المتحرین، دیوان اشعار، جامع‌الحکمتین، رساله ایست به نثر دری (فارسی) در بیان عقاید اسماعیلیان. خوان‌الاخوان: کتابیست به نثر در اخلاق و حکمت و موعظه. زاد‌المسافرین: کتابی است در بیان حکمت الهی به نثر روان. گشایش و رهایش: رساله‌ای است به نثر روان فارسی، شامل سی پرسش و پاسخ آنها. وجه دین: رساله ایست به نثر در مسائل کلامی و باطن و عبادات و احکام شریعت. سفرنامه: این کتاب مشتمل بر بخشی از مشاهدات سفر هفت ساله ایشان بوده و یکی از منابع مهم جغرافیای تاریخی به حساب می‌آید. سعادت‌نامه: رساله ایست منظوم شامل سیصد بیت. روشنایی‌نامه: این رساله نیز به نظم فارسی است. حکیم ناصر خسرو دارای تألیفات زیادی بوده که برخی از آنها به مرور زمان نابود شده است و به دوران ما نرسیده‌اند. چنانچه خود درباره تألیفات و تصنیفاتش گوید:

منگر بدین ضعیف تنم زانکه در سخن زین چرخ پر ستاره فزون است اثر مرا

زادالمسافرین، مهم‌ترین اثر ناصر خسرو قبادیانی بلخی، فیلسوف، متکلم، سخنور و حجت نامدار اسماعیلی است که نزدیک به ۱۰۰۰ سال پیش از این (۴۵۳ قمری) تألیف شده و معتبرترین و عمده‌ترین منبع در شناخت اندیشه‌ها و باورهای او به‌شمار می‌آید. این کتاب، یکی از مهم‌ترین آثار کلامی فلسفی اسماعیلی و حاوی واپسین باورهای مذهبی و ایده‌های کلامی و جهان‌شناختی رسمی فاطمیان در دوره امپراتوری دینی آنان است، پیش از آن که دعوت فاطمی دچار دودستگی نزاری و مستعلوی شود. زادالمسافرین در زمره متون منشور کهن فارسی است و به جهت روزگار تألیف و روش نگارش، از دیرباز مورد توجه سبک‌شناسان نثر فارسی بوده است. زادالمسافرین سرشار از واژه‌های نادر و کهن فارسی است و افزون بر آن، برابرنهاده‌های فارسی ارزشمندی برای اصطلاحات فلسفی عربی در آن آمده که سخت در خور توجه است.

سفرنامه، کتاب نوشته شده توسط ناصر خسرو قبادیانی بلخی و گزارشی از یک سفر هفت‌ساله است. این سفر در ششم جمادی‌الثانی سال ۴۳۷ قمری از مرو آغاز شد و در جمادی‌الثانی سال ۴۴۴ قمری با بازگشت به بلخ پایان پذیرفت. او از مرو به سرخس، نیشابور، جوین، بسطام، دامغان، سمنان، ری، قوه و قزوین می‌رود و از راه بیل، قپان، خرزویل و خندان به شمیران می‌رسد. از آنجا به سراب و سعیدآباد می‌رود و به تبریز می‌رسد. سپس از راه حيفا به بیت المقدس می‌رسد. مسجدالاقصی در شهر بیت المقدس و در کنار مسجد قبه الصخره واقع می‌باشد.

ناصر خسرو از قدس به مکه و مدینه می‌رود و از راه شام به قدس بازمی‌گردد و راه مصر را در پیش می‌گیرد. او از قاهره، اسکندریه و قیروان بازدید می‌کند و از راه دریا به زیارت مکه و مدینه می‌رود. سپس از همان راه بازمی‌گردد و از راه آبی نیل با کشتی به اسیوط، اخیم، قوص و اسوان می‌رود. او از برخی شهرهای سودان بازدید می‌کند و از راه دریای سرخ بهجده و مکه می‌رود و شش ماه را در کنار خانه خدا می‌ماند. از مکه به سوی لحسا و سپس بصره می‌رود و به عبادان (آبادان) می‌رسد. آنگاه به بندر مهربان می‌رود و از آنجا به ارجان (در نزدیکی بهبهان) می‌رسد و به لردگان، خان‌لنجان و اصفهان وارد می‌شود. سپس از نایین، طبس، قاین می‌گذرد تا در پایان سفر به بلخ برسد. مهمترین و معروف‌ترین اثر ناصر خسرو سفرنامه ناصر خسرو است که مختصری از گزارش مشاهدات مسافرت هفت ساله ناصر خسرو

است و به زبان‌های متعددی ترجمه شده‌است. سفرنامه ناصر خسرو در سال ۱۸۸۱ میلادی به همت شارل شفر به زبان فرانسه ترجمه و در پاریس منتشر شد.

وجه دین، ناصر خسرو این کتاب را در تاویلات احکام شریعت بر طریقه اسماعیلیان نوشته است. وی در این کتاب آیات و احادیث بسیاری را بر مشرب اسماعیلی به تاویل کشانده است. این کتاب؛ مشتمل بر پنجاه و یک گفتار است. از گفتار سیزدهم تاویل اعوذ بالله من الشیطان الرجیم و آن گاه تاویل بسم الله الرحمن الرحیم و سپس آداب و دستوره‌های فقهی یکایک به روش اسماعیلی شرح و تاویل می‌گردد.